

Ugeseddel 5.

Program. I den femte uge, 3/3-7/3, behandles „Sideklasse; homomorfi og isomorfi“ med materiale fra GRP4-5. Ugens øvelser er: TAL6: 1, 2; GRP1: 4; GRP3: 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 15; UO: 3, 4*.

I den fjerde uge gennemgik jeg GRP3 (resten) og GRP(4.1)–(4.10).

Obligatorisk opgave. For at gå til eksamen i Matematik 2AL kræves, at man har fået godkendt sin besvarelse af de to hjemmeopgaver, der stilles i løbet af semestret (eller har fået dem godkendt i 2002).

Den første obligatoriske opgave udleveres i begyndelsen af den femte uge. Den skal afleveres til instruktoren i den sjette uge, senest fredag den 14. marts kl 12.00 i instruktorens box.

Nøgleord: Klein's Vierer-gruppe $V = C_2 \times C_2$, sideklasse modulo H , klassesdeling, index af undergruppe, kongruens modulo H , Lagrange's indexsætning, Fermat's lille Sætning og Euler's generalisering.

Kommentar. Det er et vigtigt resultat, at hvis $G = \langle g \rangle$ er en cyklisk gruppe, så er enhver undergruppe H af G igen cyklisk; yderligere er H 's orden en divisor i G 's orden n , og for hver divisor d i n findes præcis én undergruppe H af orden d . Det er nyttigt at vide, at produktgruppen $C_n \times C_k$ er cyklisk, hvis og kun hvis $(n, k) = 1$.

I GPR4 brugte jeg for første gang det fundamentale tælleprincip: Når en mængde G er delt i klasser, kan man tælle elementerne i G ved at tælle antallet af elementer i klasserne og lægge disse antal sammen. Elementært, ikke? Men dette enkle princip er grundlaget for næsten al kombinatorik. Og i hvert fald er det grundlaget for Lagrange's Indexsætning og dermed for vores bevis for Fermat's lille Sætning og Euler's generalisering. Fermat's store sætning siger i øvrigt, at ligningen $x^n + y^n = z^n$, for en eksponent $n \geq 3$, ikke har løsninger med naturlige tal x, y, z .

- *Lagrange's Indexsætning.* $|G| = |G:H| \cdot |H|$. Konsekvens: ordenen af H er divisor i ordenen af G .

- *Der er kun én* gruppe af orden p , hvor p er et primtal, nemlig den cykliske gruppe C_p .

- *Korollar til Lagrange.* Med $n := |G|$ er $g^n = e$ for alle $g \in G$.

- *Euler's Sætning.* $(a, n) = 1 \implies a^{\varphi(n)} \equiv 1 \pmod{n}$.

Fx: $\varphi(15) = \varphi(3)\varphi(5) = 2 \cdot 4 = 8$, så $2^8 = 256 \equiv 1 \pmod{15}$.

- *Fermat's lille sætning.* For et primtal p gælder: $p \nmid a \implies a^{p-1} \equiv 1 \pmod{p}$.

Fx: $2^{10} = 1.024 \equiv 1 \pmod{11}$.

- *Min allerførste liste.* Du kan allerede nu lave din helt egen liste over smågrupper, som du „kender“. Nogle grupper kommer i uendelige familier, fx C_n af orden n , D_n af orden $2n$, S_n af orden $n!$ og A_n af orden $n!/2$. Specielt kan du for hvert n anføre den cykliske gruppe C_n . Gruppen \mathbb{Z}/n er den „additive udgave“ af den cykliske gruppe C_n . Nogle grupper kan fås ud fra mindre grupper: Fx er Klein's Vierer-gruppe lig med produktet $V = C_2 \times C_2$ af to

3. marts 2003

cykliske grupper af orden 2. Den har orden 4, men hvert element $g \in V$ opfylder, at $g^2 = e$; specielt er V ikke cyklisk, så både V og C_4 skal optræde i listen.

Det er faktisk ikke så nemt at afgøre, om to forelagte grupper er „den samme“ eller „forskellige“. Fx er $C_2 \times C_3$ cyklisk af orden 6, og altså lig med gruppen C_6 , og diedergruppen D_3 er „lig med“ den symmetriske gruppe S_3 .

Din listen skulle gerne omfatte følgende:

1	2	3	4	5	6	7	8	12	24	60	61	117	120
C_1	C_2	C_3	C_4	C_5	C_6	C_7	C_8	C_{12}	C_{24}	C_{60}	C_{61}	C_{117}	C_{120}
%	%	%	V	%	S_3	%	D_4	D_6	D_{12}	D_{30}	%	%	D_{60}
			%		%		Q_8	A_4	S_4	A_5			S_5
							$C_2 \times C_4$	$C_3 \times V$	\vdots	\vdots			\vdots

men den burde allerede nu være lidt større. Og den skal blive meget større i løbet af de næste uger. Når n er et primtal, må der kun stå én gruppe i listen, nemlig C_n . Det er selvfølgelig lidt blæret at markere, at der kun er én gruppe for $n = 117$, ikke sandt?

Hvornår var det nu det var? Pierre de Fermat 1601–1665, Joseph-Louis Lagrange 1736–1813, Leonhard Euler 1707–1783.

På sigt: I den sjette uge, 10/3-14/3, er overskriften „Homomorfi og isomorfi; Struktursætning“, med materiale fra GRP5 og 6. Ugens øvelser er **obl 1**; GRP1: 16; GRP2: 4; GRP3: 4, 5; GRP4: 1, 2, 4, 5, 11, 12, 13, 14, 17*; aflevering af den første obligatoriske opgave skal ske senest fredag kl 12.

Anders Thorup